

Asia: VN/23400/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä työvoimapalveluiden uudelleen järjestämiseen liittyvien lakien, valmiuslain ja julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain muuttamisesta

1. Järjestämisvastuun siirtoon liittyvät muutokset

a) Näkemyksenne asiakastietojen käsittelyä, käyttöoikeuksia, tiedonsaantioikeuksia sekä työvoimaviranomaisen hankkimia lisäosia koskevan sääntelyn täsmentämisestä

(Laki työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain muuttamisesta: 112 §, 114 §, 120 §, 120 a § ja 125 §,

Laki työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain ja eräiden siihen liittyvien lakien voimaanpanosta annetun lain muuttamisesta: 14 §,

Laki tulotietojärjestelmästä annetun lain 6 ja 13 §:n muuttamisesta annetun lain 13 §:n muuttamisesta):

Ei lausuttavaa.

b) Näkemyksenne siirtävistä sopimuksista sekä tuki- ja korvauspäätöksistä

(Laki työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain ja eräiden siihen liittyvien lakien voimaanpanosta annetun lain muuttamisesta 10 ja 11 §):

Ei lausuttavaa.

c) Näkemyksenne valtiolta kuntaan siirtynyttä henkilöstöä koskevaan muutosehdotukseen

(Laki työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain ja eräiden siihen liittyvien lakien voimaanpanosta annetun lain muuttamisesta 6 §):

Liikkeenluovutuksen periaatteen pidentäminen vuodelle 2025 on lähtökohtaisesti kannatettavaa. Korostamme, että esityksen tulee koskea vain henkilöstön siirtoja työllisyysalueen sisällä liikkeenluovutuksen periaatteen mukaisesti. Siirtoja esimerkiksi kuntien henkilöstöpalveluita tuottavaan yritykseen ei voida pitää liikkeenluovutuksena vaan kuntien on löydettävä liikkeenluovutuksessa siirtyville työntekijöille tehtävä työllisyysalueelta.

d) Näkemyksenne muista järjestämisvastuun siirtoon liittyvistä ehdotuksista:

Ei lausuttavaa.

2. Työnhakijan palveluprosessiin ehdotettavat muutokset

Näkemyksenne työnhakijan palveluprosessiin ehdotettavista muutoksista

(Laki työvoimapalveluiden järjestämisestä annetun lain muuttamisesta 32 §, 33 §, 44 - 47§ ja vastaavat muutokset laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain muuttamisesta 2 luvun 6 §, 3 luvun 3 - 6 §):

Esitysluonnoksen mukaan jatkossa työnhakijoille, joiden työttömyys on

päättymässä kolmen kuukauden kuluessa vähintään kolmeksi kuukaudeksi ei järjestettäisi työnhakukeskusteluja ja täydentäviä työnhakukeskusteluja, ellei työnhakijan palvelutarve keskusteluja edellytä.

SAK pitää esitettyä muutosta järkevänä. Muutoksen ansiosta resurssit voidaan kohdentaa paremmin. On kuitenkin huolehdittava, että jos työnhakijan palvelutarve edellyttää työnhakukeskusteluja, ne tai osa niistä järjestetään myös näissä tilanteissa. Pidemmän tähtäimen työnhakua, osaamista ja urapolkua kannattaa tukea varsinkin vähemmän koulutettujen tai muiden vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien kohdalla jo ennen esimerkiksi perhevapaata tai muutaman kuukauden määräaikaista työsuhdetta.

Luonnoksessa ehdotetaan myös, että jos työnhakijan palveluprosessiin tulee keskeytyksiä, prosessi jatkuisi täydentävien työnhakukeskustelujen osalta siitä mihin prosessissa jäätiin eli järjestämättä jääneet työnhakukeskustelut järjestettäisiin myöhemmin. Lisäksi työnhakuvelvollisuutta asetettaessa otettaisiin huomioon työnhakijan mahdollisuudet työllistyä lyhytkestoiseen työhön ennen työttömyyden päättymistä. Työnhakuvelvollisuutta voisi näissä tilanteissa täyttää myös hakemalla alle kaksi viikkoa kestävää työsuhdetta tehtävää työtä. Haettavien työmahdollisuuksien määrää voitaisiin myös alentaa tai jättää hakuvelvollisuus kokonaan asettamatta laissa säädetyillä perusteilla.

SAK kannattaa työnhaun tukemista palveluilla, joten järjestämättä jääneet työnhakukeskustelut on asianmukaista järjestää myöhemmin näissä tilanteissa. Kuitenkin pohjoismaisen työvoimapalvelumallin myöhemmässä suuremmassa muutoksessa ehdotamme joustoa varsinkin täydentävien työnhakukeskustelujen määrään. Nyt se on suuri verrattuna esimerkiksi verrokkimaamme Tanskan käytänteisiin. Työnhakuvelvollisuudessa kannatamme joustoa työnhakijan tilanteen mukaan. Myös alle kaksi viikkoa kestävä työn hakeminen tulee hyväksyä hakuvelvollisuuden täyttämisenä tilanteissa, joissa työttömyys on päättymässä kolmen kuukauden sisällä. Mahdollinen työnhakuvelvollisuus tulee asettaa alkuhaastattelussa tai työnhakutapaamisessa näissäkin tapauksissa työnhakijan tilanteen mukaan. Jos tapaamista tai tapaamisia ei järjestetä, ei palveluprosessista irrallista työnhakuvelvoitettakaan tule asettaa.

Lakia työvoimapalveluiden muuttamisesta muutettaisiin myös niin, että jatkossa lomautetun työnhakuvelvollisuus alkaisi siitä, kun lomautuksesta on kulunut kolme kuukautta. Nykyisin lomautetun työnhakuvelvollisuuden alkamiselta on edellytetty lisäksi sitä, että hänelle on järjestetty työnhakukeskustelu.

SAK vastustaa tätä esitettyä muutosta. Pohjoismaisessa työvoimapalvelumallissa kantavana ideana on työnhakijan auttaminen ja työllistymisen edistäminen. Näkemyksemme mukaan työnhakuvelvoitetta ei tule asettaa koskaan ilman hakijan tapaamista sekä hänen tilanteensa ja tarpeellisten palveluiden läpikäyntiä. Myös lomautetun kohdalla tilanteen läpikäynti tapaamisessa on tarpeellinen kolmen kuukauden lomautuksen jälkeen. Lisäksi sekaannusten välttämiseksi työnhakuvelvoite sekä muut työnhakijan oikeudet ja velvollisuudet tulee käydä lomautetun kanssa läpi.

3. Muut ehdotettavat muutokset

a) Näkemyksenne työttömyysturvalakiin sisältyvistä muutoksista:

Jatkossa työnhakija menettäisi oikeutensa työttömyysetuuteen joko määräajaksi tai toistaiseksi, jos hän aiheuttaa itse sen, ettei hänelle järjestetä työnhakukeskusteluja ja täydentäviä työnhakukeskusteluja.

Esitysluonnoksen mukaan kyse olisi esimerkiksi tilanteista, joissa työnhakija on ilmoittanut työttömyyden päättymisestä eikä palveluprosessia tämän vuoksi ole toimeenpantu, mutta myöhemmin ilmenee, ettei työttömyys päätykään. Käytännössä

työnhakijalla tulee olla varma tieto työn, opintojen, varusmies- tai siviilipalveluksen taikka perhevapaan alkamisesta. Korvauksetonta määräaika ei asetettaisi tämän säännöksen perusteella, jos tilanne myöhemmin muuttuu. Korvaukseton määräaika sen sijaan asetettaisiin, jos työttömyyden päättymistä koskevat työnhakijan ilmoittamat tiedot osoittautuvat myöhemmin perättömiksi eikä palveluita ole järjestetty työnhakijan ilmoittamien tietojen takia tai kun työnhakijan menettelyn perusteella olisi ilmeistä, että hän on tehnyt järjestelyjä pelkästään välttääkseen palveluprosessiin osallistumisen.

Esitysluonnoksen mukaan muutos tarkoittaisi säännöstä sovellettaessa lähtökohtaisesti aina sitä, että korvaukseton määräaika tai työssäolovelvoite asetettaisiin takautuvasti. Samalla jo maksettu työttömyysetuus perittäisiin takaisin. Takaisinperinnän hallinnollinen raskaus voi korostua, koska samalle työnhakijalle voi aiheutua useita erillisiä jaksoja, joilta maksettua etuutta perittäisiin takaisin.

Vaikka esitetyn muutoksen päämäärä on sinällään ymmärrettävä, on ongelmallista luoda tällaista sääntelyä, jonka tiedetään aiheuttavan lähtökohtaisesti takautuvia korvauksettomia määräaikoja, takaisinperintöjä ja erityistä hallinnollista raskautta. Keskeisempää olisi sanktion sijaan näissä tapauksissa neuvoa ja ohjata, miten tulevaisuudessa työnhakijan tulee toimia.

Lisäksi huomautamme, että esitysluonnoksessa kuvataan, kuinka työ- ja elinkeinotoimistot ja kuntakokeiluissa mukana olevat kunnat eivät ole toteuttaneet työnhakukeskusteluja ja täydentäviä työnhakukeskusteluja lain edellyttämällä tavalla. Toteumatietojen mukaan syyskuun 2023 lopun keskustelujen määrä oli noin 65 prosenttia siitä, mitä hallituksen esityksessä 167/2021 vp arvioitiin keskustelujen määräksi. Myöskään kasvokkaiset tapaamiset esimerkiksi alkuhaastatteluissa eivät ole toteutuneet lain edellyttämällä tavalla. Pohjoismainen työvoimapalvelumalli kuitenkin perustuu työnhakijoiden tiiviimpään ja parempaan palveluun.

SAK pitää näin ollen pohjoismaisen työvoimapalvelumallin kehittämistä tältä osin epäsuhtaisena. Tällä hetkellä viranomaiset eivät täytä merkittävältä osin laissa määrättyjä velvollisuuksiaan, mutta työnhakijoiden osalta lainsäädäntöä kiristetään jo toiseen otteeseen huomattavasti pienemmän mittakaavan esille tulleissa asioissa (ensimmäiset korjaukset näiltä osin pohjoismaiseen työvoimapalvelumalliin HE 11/2023 vp).

b) Muut mahdolliset näkemyksenne esitysluonnoksesta:

SAK peräänkuuluttaa ja kiirehtii pohjoismaisen työvoimapalvelumallin laajempaa korjaussarjaa, josta on linjattu hallitusohjelmassa. Nykyinen malli ei toimi laissa tarkoitetulla tavalla, kun esimerkiksi työnhakukeskustelujen määrä oli noin 65 prosenttia siitä, mitä alkuperäisessä hallituksen esityksessä (167/2021 vp) arvioitiin niiden määräksi. Lain mukaan työnhakijan alkuhaastattelu tulisi järjestää lähtökohtaisesti kasvotusten. Tästä voidaan poiketa vain tarkoituksenmukaisesta painavasta syystä. Kuitenkin kuntakokeiluissa alkuhaastatteluista vain noin 55 prosenttia on järjestetty paikan päällä ja työ- ja elinkeinotoimistojen osalta vaatimattomat 36 prosenttia.

SAK:n näkemyksen mukaan jokainen työnhakija tulisi työnhaun alussa tavata lähtökohtaisesti kasvokkain, kuten nykyinenkin lainsäädäntö edellyttää. Näin työttömäksi joutuneet pystytään ohjaamaan tarvittaessa esimerkiksi työkykypalveluiden piiriin eikä työttömyys pitkity turhaan puutteellisen palvelun vuoksi. Viranomaisten tulee alkaa noudattaa lakia.

Tämän alkutapaamisen jälkeen näkemyksemme mukaan sopiva tapaamistahti on kunkin työnhakijan tarpeen mukaan. Tämä auttaisi kohdistamaan resursseja järkevämmiin. Perälauta tapaamistahdista voi olla esimerkiksi kerran kuussa, kuten Tanskassa. Tapaamisten ja yhteydenottojen määrää oleellisempaa on niiden tarkoituksenmukaisuus ja palvelun laatu. Tarvitaan esimerkiksi eteenpäin katsovaa kannustamista, konkreettista työpaikkojen etsimistä yhdessä ja työmarkkinarelevantin koulutuksen pohtimista.

Työnhakuvelvoitteen kehittämisessä näemme, että määrällinen hakuvelvoite kannattaisi määritellä lainsäädännön sijaan työllisyyspalveluiden soveltamisohjeissa ja yksilöllistä harkintaa käyttäen, kuitenkin yhdenvertaisuus turvaten. Verrokkimaissamme Ruotsissa ja Tanskassa ei ole lainsäädännön tasolla määritelty määrällistä työnhakuvelvoitetta.

Lisäksi korostamme, että Suomessa työnhakijoiden digipalvelut tulee saada mahdollisimman pian yhdelle selkeälle verkkosivustolle sekä kätevään mobiilisovellukseen, jonka kautta työnhakija voi pitää työnhaun päiväkirjaa.

Piiparinen Carita
Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry